

Filibert Benedetič

Ne vedno kakor lastovke

(Odlomek)

Apostol:

Mati, ne morem proč! Mati, počakajte, prosim, še danes počakajte! Bojim se, Veronika! Ljudje, mene je strah!

Ta razžaljena gnezda so lakota,
lakota kamna,
lakota sten, zapirajočih pogled v svobodo,
ta razžaljena gnezda so beda brezmejna,
lakota starih, krvavih sovraštev,
lakota nerazrešljivih krivic,
ko se sonce krmi in je trg ves razbeljen izžet,
ko se mačke samo, brezskrbne ljubkujejo.

In življenje,

življenje je smrt!

Hej, prazna cesta, daj mi človeka!

Ta razžaljena gnezda so lakota,

lakota smrtna, nepotešljiva,

v okamenelem pragozdu,

na naši ubogi grudi,

v našem ubogem srcu,

lačnem sreče, polnem lakote..

Stavbe, kamni, dajte človeka...

Hej, prazna cesta, človeka, človeka!

Veronika:

Apostol, sin moj! (steče k njemu in ga na kolenih objame)

Jeremija:

Torej fant, si le ostal!

Apostol:

No, no, no... Ljudje prihajajo in odhajajo. Ljudje se radi premikajo. A se morajo premikati tudi proti svoji volji. Proti svoji volji... Toda ne vsi. Eni pridejo iskat dela in ga ne najdejo, drugi najdejo delo in niso zadovoljni, tretji imajo vse in ne poznajo drugih in jih tudi nočejo poznati. Mnogi pa nimajo nič in morajo ostati tam, kjer so. Ne vedno kakor lastovke, ki jih nagon kliče le k živ-

ljenju in nazaj domov.

Jeremija:

To je povsod enako, Simon. Mi vemo, kako je z nami. Toda sinovi tega več ne vedo. Naše sinove je omamil klic iz daljave in so tu brez moči.

Apostol:

Ne, ni nas omamil klic iz daljave! Ne, nismo mi tisti, ki domačijo žalimo! Prisluhnite, prosim vas, s srcem prisluhnite osamljenim glasom, ki jih že več nobeden ne sliši. Ko govoriš z ljudmi, ki so na delu, v uradu ali na polju, v delavnicah ali na cesti, v zakonskih in nezakonskih posteljah, ko govoriš besede le s srcem in čas gre mimo, poln praznote, še isti dan pride večer... misliš, poslušáš, gledáš... Sam! Ko pa pride večer in si sam, ješ nekje prekuhano hrano in časopis deváš na košarico za kruh. Nato najraje prebereš športne vesti in... Soba je mrzla: zaradi mraza, in samote, zaradi pozabe. Vsak zase, vsak zase... Ne! Ni nas omamil klic iz daljav! Omamil nas je oskrunjeni ponos domačije, ko ni sonca, ljudje, ko na naši zemlji ni sonca za nas!

Simon:

Mi smo domačija! Mi bomo vzpostavili red! Z organizacijo! Z organizacijo vseh samih! Tu so. Samo nate še čakamo Apostol.

Jeremija:

Ja, prav tako je... toda možje postave prežijo, moji dragi, možje postave, ki od njih mi terjamo obračun! Simon, pusti pri miru vse to.

Simon:

(Apostolu) Ti si Apostol, Apostol z gmajne sirote, iz romanj in pregnanstva, iz pepela krematorijev in klavnic človeštva. Ljudje te bodo poslušali. Zato smo te poklicali sem.

Jeremija:

Narodov kruh je trd, če hočeš samo od njega živeti. Tisti, ki ti ga delijo, so zelo skopi, zelo skopi in s tem se dogajajo čudne reči: narod so oni.

Simon:

Vendar niso zemlja, niso morje tistih drugih, malih, nepoznanih, ki se rodijo in umirajo, tihi, nebogljeni, zbiti od dela, sami. Mi smo zemlja, mi smo morje, mi smo narod!

Jeremija:

Mene poslušajte, ljudje, ki sem star, tako zelo star. Možje postave so mogočni in udarijo! Mi smo samo ljudje, he-he-he... Sicer pa danes je eden dober, jutri pa drugi. Včeraj je nekdo bil še junak, danes je zločinec, jutri ga sploh več ne bo. Ja, komu naj pa mi verjamemo, kaj?

Simon:

Organizaciji! Saj smo jo zato ustanovili, da bomo imeli v kaj verjeti. Nove postave, nov red in - obračun! Vse mora biti tako, kakor je že določeno.

Jeremija:

Saj je že vse tako, kakor je določeno. Kot vedno. Ja, jaz pa sem tako star in še ne vem, kje je resnica. O, je, je, vem, seveda je; a ne v organizaciji. Devetindevetdeset let sem delal za kruh. Pa ne za ubogajme, ne... Imel sem take roke, take prsi in hrbet... eh-eh-eh, ljudje, pa sem verjel, veste, vsi smo verjeli. Devetindevetdeset let. Oho. Kupil sem si tudi kolo, da, in sem ga plačeval trintrideset let, na obroke, seveda. Gospoda pa je vendar gospoda, otročki, zna ukazovati! Ja, kaj pa mi? Ukradli so mi kolo, ko ga še niti nisem vsega plačal. Devetindevetdeset let, to zatrdno vem.

Apostol:

Z gmajne sirote, iz romanj in pregnanstva, iz pepela kre-

matorijev in klavnic človeštva! So še načela? So še ljudje? Daj, Simon, zakliči! Organizacija vseh samih! Hej, Jeremija, to ti je sila! Mar misliš, da razočaranim ljudje ne verjamejo? Zakliči Simon, da bodo vsi slišali, kaj se dogaja pod našim soncem.

Simon:

Simon iz Zaliva, voditelj organizacije vseh samih veleva: "Združite se na upor, o ljudstvo, a bodite potrti!"

Glas iz ozadja: (mogočno)

"Združite se na upor, o ljudstvo, a bodite potrti!"

Veronika:

(ki je ves čas objemala na kolenih Apostola, vstane in zakriči): "Združite se na upor, o ljudstvo, a bodite potrti! In prisluhnite kolikorkoli vas je po daljnih deželah!"

Po Veronikinem kriku zabučijo orgle in se pripravlja mogočen koral. Na oder pridejo z vseh strani vsi razen Gospodarja, Kajna in Vojakov-Policajev.

Simon:

O ljudje, kdo ima pravico barantati z našim življenjem za svoj prestol? Kdo nam z nasiljem usodo deli v imenu boga in cesarja? Oj ljudje, zavpijmo, da bodo pod soncem vsi slišali, kaj se dogaja pri nas! Jaz sem Simon, vaš Simon iz Zaliva. Bil sem že vse, kar premore naš narod: kmet, delavec, duhovnik, učitelj, trgovec, politik, cipa, umetnik in sam... Nočem več biti sam! Nočemo več biti sami! Naj živi organizacija!

Za trenutek orgle v crescendo. Nato odsekano - tišina!

Delavci:

(podčrtano s transparenti) Nismo meso za vaše vojské! Mi nismo kamni, brez pravic in brez krvi!

Zopet orgle.

Glas:

"Gorje jim, ki sklepajo krivične postave, da izpodrinejo siromake iz pravde..."

Vsi:

"Gorje jim, ki sklepajo krivične postave, da izpodrinejo siromake iz pravde..."

Odsekano - Tišina.

Duhovnik:

Pater noster, qui est in coelis, sanctificetur nomen tuum...

Simon:

Vaše roke, ki so postavile svet, ga lahko zopet podrejo!

Veronika:

Podoba zemlje in srca, naše zemlje, Apostol! Hej, sokoli, sinovi moji, ki ste pali tam na gmajni siroti! Apostol, na gmajni siroti...

Zopet orgle.

Glas:

"... in da ugrabijo pravico ubožcem ljudstva mojega, da jim bodo vdove plen ter da oropajo sirote!"

Vsi:

"... in da ugrabijo pravico ubožcem ljudstva mojega, da jim bodo vdove plen ter da oropajo sirote!"

Odsekano - Tišina.

Kmet:

Naše roke so zamesile staro zemljo! Seme je obrodilo in vi ste bogati!

Kmetje in delavci:

Nismo samo meso za vaše vojské! Mi nismo kamni, brez pravic in brez krvi!

Zopet orgle.

Glas:

"Kaj boste počeli ob nevihti, ki pride iz daljave? H komu se zatečete za pomoč? In kam spravite bogastvo svoje?"

Vsi:

"Kaj boste počeli ob nevihti, ki pride iz daljave? H komu se zatečete za pomoč? In kam spravite bogastvo svoje?"
Odsekano - Tišina.

Duhovnik:

Fiat in caelo, sicut in terra, adveniat regnum tuum, amen
Veronika:

Vidite, tak no pogledjte! Za tisoč let in tisoč stara pesem! Hej, mrtvih ne smemo oslepariti, ljudi ne smemo varati za smrt! Ne, ljudje, cena resnice ni smrt!

Simon:

Pokaži krivce ljudem, Apostol, povej jim, kar ti v srcu leži!

Jeremija:

Z odra v prazno dvorano? S praznega odra v praznoto? Človek vse hudo sproti pozablja in gre, pa ne samo zaradi kruha: tudi zaradi grenkobe, zaradi užaljenosti, zaradi vsega, vsega...

Simon:

Pokaži krivce ljudem, Apostol, in od lažnih oblastnikov bomo izterjali obračun!

Veronika je pripravila vse za zdravico.

Veronika:

Hej, sokoli moji, pijmo! Spet bomo priča dogodkom, ki bodo pretresli naš svet! Pijmo! Hej, sokoli moji! Apostol, Apostol! (zopet pade na kolena pred njim in ga objame)...

Apostol:

(zapoje)

Za mojo zemljo, kjer se je skala ožgala s krvjo,
na tem prtu spletenem z žico bodečo,
na obronkih zasidrani v gnezdu srca,
ponižni, boječi kot zemlja,
ki čaka dežja, do bolečine razpokana, tisoč že let.
Za mojo zemljo, kjer si le sam,
z uporom krvi za življenje.

Vsi:

Za mojo zemlji, kjer si le sam,
z uporom krvi za življenje.

Apostol:

Velik ni samo, kdor gospodari,
kdor se v mestu bori za položaj,
kdor ukazuje in šole ima in oblast...

Vsi:

Za mojo zemljo, kjer se je skala ožgala s krvjo,
na tem prtu spletenem z žico krvi,
za naše ljudi dvignimo čaše v nebo...

Vsi dvignejo čaše v nebo.

0 0 0
0 0 0
0 0 0
0 0 0
0 0 0
0 0 0
0 0 0
0 0 0
0 0 0

Pavle Zidar

Njeni lasje

(odlomek iz romana Sodrga)

Kot leni mačji rep se je odvrnila z obrazom iznad knjige. Žalostno trpek smehljaj ji je napel obraz v čudovito polnjošk. Prsteno temen. Oči pa so ji zasijale kakor kravi. V njihovi neizmerni globini je bil on, srebrno bel kakor svetinjica.

Zdaj zdaj me bo polizala, je zadobil hipen občutek. Tudi vanj se je začela cediti bolečina. Poznal jo je, to bolečo boleost, a je ni še doumel.

- Si kaj pisal? ga je vprašala, polna žalosti in samote. Pokimal ji je. In po požiralniku mu je zdrsela slina in izprsila adamovec.

Iz ust mu je zadonel raskav glas, ki je postajal od bese-

de do besede čistejši in prodornejši. Čutil je, kako se mu ona na postelji budi, kako postaja plen njegovega hipnotičnega ritma, njegovih doživetih glasov in rim. Govoril ji je o smrti, ki jo vidi v nji: v njenih telesnih gibih, v lesku njenega čela, v glasovih, ki se ji usipajo s temnega obraza - ona je bila zanj i življenje i smrt. Ob njej je šele začel živeti, toda tudi umirati. Ko je bila pesem izzvenela, se je potopila v dlani in v blazino. Njena ramena pa so vzhajala tako nežno in marmorno tiho, da se mu je zazdela kot pokopališki angelček, ki čaka v tistem odrevenelem mrliškem miru sodnega dne. Sklonil se je v njene lase in zajel dišeči vonj njene glave. Sladko trpko je velo iz nje. Spustil ji je v lase poljub, podoben pljuskajočem zvoku vala. Naredila mu je prostor, da je legel. Njune razgaljene oči so začele trpeti. Čutil je bradavice njenih prsi. Prislonila mu jih je nežno kot piko. Ves je vzdrtel v navalu mraza. Njena usta pa so se zvijala v žalosti in prosila, prosila. Približal se jim je in spustil v razporek svoj vroči jezik. Slišal je, ko je odmislila vanj, da jo je pičil. In potem sta se v navalu teme in pojočih gromov krvi zarila drug v drugega in se neusmiljeno in pogoltno klala. Kri je brizgala iz njiju in kriki, kakor sredi jutrov v džungli. O, in potem se je razlil po njihovih telesih utrujajoči mir! Vroči tokovi njihovih telesnih rek so poniknili v globine. Vsak zase sta začela tiho razmišljati. Oba pa o človeku in njegovem čudnem življenju. Zunaj pa je že vstajal večer. Prihajal je iz host in vinogradov. Duhova zemlje in noči sta se spremešala. Vdrla sta v izbo in se po trebuhu plazila po njihovih svetlih, razmišljajočih obrazih.

On si je želel smrti. Konca sebe, svojih občutkov in misli.

Ona...!

Ona pa je razmišljala, kaj naj počne do konca življenja s tako majhnim plodom. To se ne bo dobro končalo! jo je spreletela misel. Velikega, velikega... Hočem! je pojedla misel. Takega, da te kolje na dve polovici, Da te tudi še malo boli. Da gre globoko. In da ti prihaja kakor vulkanska magma. Da se trese vsa zemlja. Da si še potlej vsa v čudovitih potresih, ko je že vsega konec.

Tako sta odkrivala vsak svoj življenjski svet, zbrano in tiho. Noč zunaj pa je bila že vsa zelenkasta ko dolensjska kamra.

Na nebo je že vzhajal hlebec slepečega meseca. Morje bukev je šumelo. In migetajoči odsevi so slepili bolj duha kakor pogled.

V njem se je spet začela muzika besed. Zaslutil je pesem. Prihajala je iz globin. V sencah še.

- Kaj je? je vprašala grobo.

Sebastijan je prisluhnil grobosti, in ker je bil tisti hip tudi sam strahotno surov, jo je brez besede povlekel za sabo.

- Kam? je rekla že mehkeje.

Ve! ga je prestrelilo. Tudi ona hoče. V surovost se je le skrila kakor v kikljo, v modrc.

- Tamle! je trgal besede razdražen.

Iz kozolca je povlekel dva pšenična snopa, ki sta dišala po medu, z odtenkom pa tudi po urinu.

- Pridi! jo je povlekel k sebi na snopa.

Ona je sedla in se takoj nagnila, da je začel piti iz

njene znorele telesne reke.

Pustila je, da ji je razgalil prsi, drobne in trde; pustila, da je z dlanjo podrgnil po prsnih jagodah. In to jo je streslo do peta.

Zasekljala je z belimi, krvoločnimi zobmi po njegovih žnabljih. Ni rekel au, ko je začutil rano in kri. Kri je nagosto kapljala tudi po njenem obrazu in prsih.

Krvava boš kot mesec, ji je rekel, poudarjajoč zloge, nabite s strastjo.

Zgrabila ga je za lase in ga potopila v svoj dišeči vrat. Tam pa duh po otroku.

- Daj mme! se je dušila in ga vlekla nase. Zajela ga je z nogami kot odejo.

On ga je začel zmedeno iskati, in ko ga je našel, se mu je zazdel kot angelov glasek, premajhen, da bi bil lahko gospod tako noremu svetu, ki je bil sedmi dan dokončno ustvarjen za ljubezen. Ljubezen, je strmel, in vdanost tega sveta do njega, je postala prevelika.

Hodil je vanjo kakor s prstom v med.

In ona je zadišala po kvasu, po žolču in kisu.

Trpljenje! je zaslišal daljno slutnjo.

Potem se je začelo njegovo življenje zbirati v kapljo. Čutil je, kako je postajala vse večja in težja. In vedel je, da se bo ta kaplja zdaj zdaj utrgala in se razlila vanjo.

Čez hip že, je že začel z umiranjem.

Njegovo neumno življenje je drvelo vanjo kakor splašeni plaz. Postajal je vse lažji, vse bolj nič. Ona pod njim pa vse večja in mogočnejša. - Oblast!

Ko je odnehal, so se njene noge zaprle, telo pa ji je pomenjljivo zamolčalo.

Obležala je razpeta in lovila mesečeve trakove, ki so jo iskali skozi drevje. On pa jo je opazoval; kradel se je

s pogledom od obraza k nogam. Sredi trebuha ji je utripalo srce, ko da poželjivo pije.

Spet je poskušal do nje z mislimi. Skušal jo je prebrati, ali bo ali ne bo mati.

Njen prsteni obraz se ji je hudičevsko zasvetil. Zagledal se ji je v madeže krvi na njenih prsih. Bili so temni in tenki kakor listi mačeha.

Dvignil je roko, da bi šel spet k prsim, a se jih je v hipu zagrbila z obleko in se pobrala pokonci. Začela se je trebiti slame in trav.

- Kaj bo? jo je vprašal ves skrušen.

- Kaj, kaj bo? je ustavila prste in ga pogledala. A? Se bojiš? se je zarogala.

- Bojim! je oponesel. Kaj naj z otrokom zdaj?

Prsti so se ji razkrečili, kakor da se pripravlja na davljenje.

- Poscanec! je komaj, komaj stisnila skozi zobe. In potem sproščeno: - Ne moški, ampak mamin poscanec!

- Čakaj! se ji je zoperstavil.

Bila je odšla. Ne meneč se več zanj, se je pognala v dir.

- Ti! je jeknil za njo. Marija!

Pred njim je stala noč kakor stena. Butal je vanjo z glavno in nogami, da bi jo prebil.

- Maaariiiijaaaa! je še enkrat pognal za njo svoj obupani glas.

- Marija! je zaprosil, kakor da ga objema slabost.

- Noč! Noč, noč, noč...! je hitel zmedeno. Prekleta bodi! je zatulil kot ranjeno volčje žrelo.

- O Bog! se je opotekel k deblu jablane.

- O Bog, Bog! je poginjnal z glasom, s telesom pa živel vse močnejše in hitreje.

- Človek! je zasadil besedo. Ti si - svinja!

Svinja, zdaj pa spat, je slišal porog v sebi.

- Ja, je dahnil in se odlepil od drevesa.